

Janez Vodičar

Kateheza v raznoliki in multikulturni Evropi

**(Mednarodni kongres evropske delovne skupine za katehezo,
Budimpešta, 26. do 31. 5. 2004)**

Uvod

Člani EEC (Équipe européenne de catéchèse) ali EAK (Europäische Arbeitsgemeinschaft für Katechese) se vsake dve leti srečajo, da bi preučili pereča vprašanja kateheze v Evropi.¹ Letos je bil kongres v Budimpešti; zaznamovala ga je širitev Evropske unije in vstop drugih kultur v ta prostor. Raznolikost se je kazala že v samem kraju, ki je poleg jezikovnih pregraj postavljala tudi kulturne in zgodovinske. Madžarska je s svojo drugačnostjo vpeta v germansko-slovansko okolje, kar se odraža tudi v njeni krščanski tradiciji in sedanosti. Njena drugačnost je bila izziv predvsem za katehetske strokovnjake iz zahodnih držav. Strokovna predavanja, delo po skupinah in razprave, predvsem pa živa izkušnja katehetskega dela od Rusije do Portugalske in skupna molitev, vse to je dalo pečat celotnemu srečanju. V povzetku je Enzo Biemmi nakazal celoto kongresa z besedami blažene matere Terezije, ki pravi, da je namen apostolata nje in njenih sosester ponesti Jezusa in njegovo ljubezen najbolj ubogim med ubogimi. Merilo, ki jih pri tem vodi, ni vera teh ubogih, ampak njihova potreba po pomoči. Bolj ko kdo raste v ljubezni, bližje bo tudi Bogu, pa naj ga imenuje tako ali drugače. Kar šteje, je le ljubezen. Podobno je zaključno misel povzel Jean-Claude Reichert z besedami drugega svetnika Charlesa de Foucaulda, ki pravi, da bolj ko sta dva zvesta Bogu, bolj bosta tudi blizu drug drugemu.

Različnost in dialog v tej različnosti, ki naj bi ga kateheza omogočala, sta bili vodilni besedi tega kongresa. Ob tem je šlo predvsem za strokovna vprašanja, ki se pojavljajo okrog izbrane tematike in za predstavitev nekaterih konkretnih pedagoško-katehetskih poizkusov v Evropi. Analizam stanja so se vedno pridruževale mogoče rešitve. Nekatere celo že v samem življenju določenih cerkvenih skupnosti.

¹ Prim. A. Slavko Snoj, *Sodobne evropske kulture in kateheza*, v: BV 59 (1999), 93. Letošnjega kongresa se je udeležilo preko 60 predstavnikov. Iz Slovenije sva se ga udeležila dr. Alojzij Slavko Snoj in dr. Janez Vodičar, ki je tudi postal redni član tega mednarodnega združenja.

1. Vzgajati v spremenjeni Evropi

Uvodno predavanje strokovnjakinje s Poljske Elzbiete Osewske, ki dela tudi v Bruslju na mednarodnem inštitutu Lumen Vitae, je poskušalo predstaviti najrazličnejše vidike pluralizma v Evropi. Izhajala je iz izkušnje Poljske, kjer se zdi, da so vse delitve Evrope (zahodna, srednja, vzhodna; kapitalistična, socialistična; germanska, slovanska, romanska; ...) neustrezne in ne morejo pokriti zgodovinske dediščine, ki jo nosi določen narod. V tej raznolikosti, ki je ne moremo v celoti zaobseči, se postavlja vprašanje evropske identitete. Zgodovinski oris razvoja Evropske unije ne more dati na to odgovora. Zgodovina je premalo, da bi ustvarila zavest skupne pripadnosti, iz nje ponavadi potegnemo le določene negativne izkušnje. K temu bi lahko pripomogla šolska politika, ki bi poskušala vzpostaviti nekakšen evropski skupen prostor izobraževanja. Vendar ta teži v veliki meri le po zahtevi, da omogoči Evropi najbolj konkurenčno ekonomijo na svetu. Za doseg tega cilja, ki bo pripomogel tudi k večji socialni kohezivnosti, je treba vzpostaviti temeljno sodelovanje na področju izobraževanja.² Evropski izobraževalni koncept naj bi bil v tej meri kvalitetna referenca za celoten svet do leta 2010. Vendar je vprašanje, če bo to zadoščevalo za vzpostavitev evropske identitete, ki se mora vzpostaviti tako navznoter (v raznolikosti njenih sestavnih delov) kot navzven, kjer mora najti svoj prostor v svetu. Še posebej je problematična notranja raznolikost, ki se je pokazala ob širitvi in sprejemanju evropske konvencije.

Katehete poleg izobraževanja določa tudi verska stvarnost. Religiozna različnost Evrope ni več toliko povezana s političnimi mejami, kot je to bilo včasih. Predavateljica je s pomočjo statističnih podatkov pokazala, kako raznolika je geografska kot časovna podoba vernosti v Uniji. Če je bila še pred kratkim odločitev za vero tudi odločitev za Cerkev, danes ni več tako. Hkrati pa to vprašanje tudi ni več tako pomembno za javno življenje, čeprav se ta vidik v bivših komunističnih deželah drugače razume kot na Zahodu. Zato tudi vera ne more – za mnoge niti ne sme biti – pot do skupne identitete. Še slabše je, ker postaja tudi vera vedno bolj individualistično zaznamovana in ne prinaša več etične zavezanosti, kot je bilo to včasih.³ To še bolj kliče po skupnem vzgojnem pristopu.

Predavateljica je naštel trinajst področij, kjer se v Uniji pojavljajo razlike, ki ločujejo, in poskuse, da bi jih evropska politika premagala. Teritorialne meje se odpravljajo s svobodo gibanja oseb in blaga,

² Prim. http://europa.eu.int/comm/education/policies/pol/policy_de.html (11. 8. 2004).

³ Prim. U. Ruh, *Christsein in Europa*, v: *HerKorr* 5/58 (2004), 219.

t. i. Schengen. Zgodovinske pregraje se poskuša odpravljati z iskanjem skupne evropske zgodovine, študijem, z vzpostavljanjem narativne identitete. Kulturno zamejenost premagujejo razne medkulturne prireditve, nacionalne kulture zaščitijo evropske ustanove, kar naj bi vodilo k nekakšni skupni kulturni identiteti. Verske pregraje se odpravljajo najprej z medsebojnim priznanjem vrednot različnih verstev, z medverskim dialogom in z ekumenizmom. Jezikovna različnost se premaguje s priznanjem uradnosti vseh jezikov članic Unije in s pospeševanjem učenja jezikov. Ekonomske povezave se najmočneje kažejo v skupnem trgu, skupni banki, valuti, proračunu, odprtosti finančnih transakcij. Politična enotnost se vzpostavlja v skupnem vodstvu, od parlamenta do komisije, skupni politiki in vzpodbujanju k zavzetosti za skupne probleme. Ideološke razlike se odpravljajo z bojem proti rasizmu, z dejstvom enakih možnosti in enako kaznovalno politiko. Pravne ovire odstranjuje skupno sodišče, zagotovitev osnovnih človekovih pravic in možnost najrazličnejših zaščit manjšin. Na sociološkem polju se s skupno zaposlovalno, zdravstveno, stanovanjsko, priseljevalno in družinsko politiko presega družbeno določenost. Psihološke meje predvsem boj proti predsodkom in odprtost za multikulturnost. Na področju komunikacij najbolj učinkovito premagujemo meje z medmrežjem, s televizijo, neomejenimi telefonskimi povezavami, potovanji in mednarodnimi izmenjavami. Izobraževalne ovire se odpravljajo z BAMA, izmenjavo študentov, s skupnim načrtovanjem izobraževanja in s štipendijami.

Pri premagovanju ločnic in vzpostavljanju nekakšne skupne evropske identitete imajo verske vsebine le majhno vlogo. V vseh načrtih preureditve izobraževalnega sistema je ključni motiv konkurenčnost evropskega gospodarstva, kvaliteta izobraževanja in njena preglednost, ne pa toliko povezanost z duhovno tradicijo stare celine. Izobrazba naj bi omogočila, da bi vsak evropski državljani nastopil na skupnem trgu delavne sile, se osebno razvil in bil tako sposoben se vključiti v družbeno okolje, kjer bo delal. Versko izročilo pa je vezano na ozko okolje in kulturno stvarnost. K tej izločitvi verskih vsebin pripomore tudi tradicija laičnosti v zahodnem izročilu, ki v želji po nevtralnosti in tolerantnosti izloči iz javnega izobraževalnega programa vsako specifično religiozno vsebino. Po mnenju predavateljice je to za bivše komunistične dežele težko razumljivo stališče. Prejšnji režim je načelno zavračal vsako religiozno dimenzijo, zato ljudje sedaj, ko imajo končno svobodo izpovedovati vero, pričakujejo njeno vključitev v javno življenje, kar je v nasprotju s tradicijo zahodnega laicizma.

Kljub mnogim negativnim stališčem do vere je krščanstvo poklicano, da v novih okoliščinah najde mesto v pedagoškem delovanju. Še posebej tedaj, ko država nastopa vedno bolj kot edina razsodnica, kaj je nevtralnno izobraževanje. Cerkev s tem izgublja prostor delovanja, mora pa vztrajati, da v sekulariziranem okolju ponuja eno izmed drugačnih poti razmišljanja in življenja. Zato to ne pomeni, da naj bi se verske skupnosti izločile iz javnega vzgojno izobraževalnega procesa, ampak bi se morale bolj preusmeriti na osebno raven. Sama politika to pričakuje in omogoča. Izločitev verskega pouka iz javnih ustanov bi morala pospešiti razmišljanja, kako vzpodbuditi na tej osebni ravni potrebo po verskem izobraževanju. To terja večjo odgovornost vsakega posameznika za versko vzgojo in zahteva preureditev tradicije na tem področju kot tudi močnejšo zavzetost verskih občestev. Verska vzgoja po načelu »naredi sam« pa bo težko odigrala povezovalno vlogo, predvsem ne bo mogla biti vzgojiteljica za solidarnost. Izobraževanje, ki sloni samo na ekonomskih predpostavkah, ne bo moglo kljubovati neoliberalnim poizkusom globalizacije življenja, ki prej omenjene meje odpravlja le še z gospodarskim nasiljem.

Predavateljica je zaključila s pripombo, da je unija s širitvijo res odpravila politične in ekonomske meje, mej v zavesti ljudi pa ne more odpraviti. Različnosti, ki izhajajo tudi iz religiozne tradicije bi se morale poglobiti, ne pa z ekonomskimi pritiski odpravljati, da bi resnično prišlo do solidarnosti, ki naj bi bila po njenem mnenju temelj skupne evropske identitete.

2. Teologija dialoga in katehetske predpostavke

Za katehetsko dejavnost v tako raznoliki stvarnosti, kot je bilo zgoraj predstavljeno, je potreben dober teološki temelj. K temu naj bi pripomogel zgodovinski pregled različnih poizkusov v Cerkvi, da bi vzpostavila odnos do drugačnih in njihovih skupnosti. Profesor Mihaly Kranitz iz Budimpešte je poskušal v tem srečevanju krščanstva z drugimi slediti poizkusom vzpostavitve teologije dialoga. V prvi krščanski skupnosti je bil odprt odnos najprej do judovske skupnosti, saj so apostoli še naprej obiskovali shodnico. Judovska skupnost jih je sama izločila, ker ni bila odprta za njihovo oznanilo, čeprav so odnosi dobri vse do tretjega stoletja. Hkrati se prva skupnost kristjanov hitro odpre tudi do poganov in jim ne nalaga posebnih bremen, kar je razvidno tudi iz prvega koncila v Jeruzalemu (prim. Apd 15,19). Zaradi negativne naravnosti okolja se ta odprtost do poganstva kmalu spremeni v apologetsko obrambo, ki pa ni bila samo v poudarjanju svojega prav. Že Klemen Aleksandrijski poskuša pozitivno oceniti vlogo grško-rimske tradicije (to se lahko zasledi že v Pavlovem govoru v Atenah,

*(prim. Apd 17,22-31), ki naj bi bila poleg judovske postave druga pot priprave za evangelij. Državno vero čaščenja cesarja kot božanstva pa je krščanska skupnost popolnoma odklonila. Priznavala je politično vlogo vladarja, ni pa sprejemala njegove božanskosti. Z rastočo močjo krščanstva pa je tudi odnos do judovstva vedno bolj odklonilen.

Do muslimanov je nastopila Cerkev najprej z apologijo, nato z očitnim bojem, ki se kaže v križarskih vojnah, na drugi strani pa imamo nekakšno strpno sobivanje v mavrski Španiji. Z Raymondom Lullusom se začne novo iskanje skupnih poti.

Misijonska dejavnost je krščanstvo vedno znova vodila v stik z novimi kulturnimi okolji. Tu je mnogokrat nastopila kot zaščitnica in celo začetnica kulturnega razvoja določene skupnosti. To spoštovanje različnih kultur in njihov študij je vedno bolj, še posebej na španskih in portugalskih univerzah, sprožal vprašanje o odrešenju poganov. Bogastvo duhovne dediščine novo odkritih kultur in teološka poglobitev bogopodobnosti vsakega človeka je vedno bolj odpiralo prostor spoštovanja različnih verstev tudi v praksi Cerkve.

Drugi vatikanski koncil postavi temelje skupni zavesti pripadnosti enemu samemu človeštvu. Čeprav ohranja enkratnost vere v odrešenje v Jezusu Kristusu, hkrati priznava globoko spoštovanje in moč drugim duhovnim dediščinam človeštva. Tej koncilski zasnovi je dala konkretne poteze zavzetost Janeza Pavla II. ob poizkusih zbliževanja različnih verstev v skrbi za skupno dobro človeštva. Ob tem ne smemo pozabiti, da je dialog med različnimi krščanskimi izročili nekaj, kar vodi k vedno večjemu sodelovanju in spoštovanju. Zato je poimenovanje Lutra za »našega očeta v veri« s strani papeža znak iskanja skupne poti do odrešenja v Kristusu, ki doseže vrh s podpisom temeljne ekumenske listine 21. aprila 2001 v Strassburgu.

Direktor inštituta Lumen Vitae Henri Derroitte je v svojem predavanju postavil vprašanje: Kakšna kateheza je potrebna za dialog odprto osebo? Dober odgovor na to vprašanje se najde v knjigi, ki jo je izdal škofijski svet iz Quebeca.⁴ V njem je pet temeljnih točk za katehezo, ki naj sledi Jezusu Kristusu kot poti k počlovečenju. Najprej naj kateheza vodi v vero, upanje in ljubezen, kot to lahko živi katehezi-ranec in mu bo to omogočilo sprejetje oznanila. Kateheza mora biti delovanje, ki bo hkrati uvod, učenje in naloga za poučevanje. Nujno vodi k vključitvi v misterij Svete Trojice. Gre za učenje in pripravo na krščansko življenje in mora zavzemati celotno krščansko vzgojo. Po predavateljevem mnenju je kateheza prevečkrat omejena zgolj na posredovanje znanja in izkušenj vere. Severnoameriška tradicija jo

⁴ Assemblée des Évêques du Québec, *Jésus-Christ chemin d'humanisation*, Médiaspaul, Montréal 2004, 45.

poskuša pod vplivom protestantizma definirati veliko širše; k temu nas vabi tudi vedno večja ponudba različnih oblik verovanja. Zato se pred katehezo postavljata dve temeljni nalogi: 1. Kateheza naj podpira krščansko identiteto, ki bo krepila zavest krsta, vere in pripadnosti Cerkvi. 2. Katehiziranca naj pripravlja na nenehno srečevanje in dialog z ljudmi drugačnega prepričanja. Po besedah Didierja Pollefeya lahko odprta kateheza, ki poudarja bogastvo različnih verstev, pripomore k večji samozavesti in spoštovanju lastnega prepričanja; potrebuje pa poglobitev krščanskih virov. To naj bi vodilo k novemu načinu biti kristjan.⁵

Če hoče kateheza slediti tem ciljem, mora veliko bolj poudarjati osebno dimenzijo in odprtost do drugih verstev, ki bo že vnaprej dialoško zaznamovana in bo to prenesla tudi v versko pedagoški pogled. S tem ne gre več le za postopek poučevanja, kjer bi se enostavno posredovalo določene oblike krščanskega verovanja, ampak za uvajanje, poučevanje, učenje in pustolovščino hkrati. Pri tem je treba vztrajati, da določena identiteta ne gradi na izključevanju, ampak na zdravem vključevanju in sožitju. Pluralnost mora biti resno mišljena, saj se zvestoba lastni veri najprej kaže v odprtju in razumevanju do drugih verstev.

S tem pa nočemo zanemariti krščanskega izročila in bogastva. Da bi odprtost do drugih in lastna rast v krščanstvu šla pravo pot, je treba vedno bolj poudarjati središčnost kateheze. Ta naj bi bila vedno bolj kristocentrična. V središču je oseba Jezus Kristus in to križani in vstali. Zato je treba vedno govoriti o Bogu v luči razodetja, ki nam ga posreduje Jezus. S stališča učlovečenja sledi druga zahteva v katehezi. Ta naj bi vedno bolj uporabljala jezik in izkušnje vsakdanjega življenja konkretnih oseb. Kar zopet zahteva, da se kateheza opravlja v živih skupnostih, ki so odprte za izkušnje novih članov. Kateheza je vedno bolj prostor dialoga, odprtosti, srečevanja, da se uvajanje v vero lahko ukorenini v življenju konkretnih ljudi. Z odprtostjo kateheze konkretnim ljudem in njihovi poti k Bogu se pogloblja zaklad vere. Šele tako bo kateheza tudi opravljala preroško službo, saj bo osebno doživeto oznanilo delovalo korektivno na konkreten način življenja. S tem ne bo šlo več le za informacijo in poučevanje, ampak za živo vključitev v občestvo verujočih.

Tako postavljena kateheza bo vedno bolj vodila k dialoški naravnosti lastne verske zavesti. Vendar tega ne bo dosegla v izoliranosti in odmaknjenosti od izkušenj drugih. O dialogu govorimo lahko le tam, kjer vlada pravi in dejaven pluralizem. To odprtost za srečevanje ra-

⁵ Prim. F. Wilfred, *Une nouvelle manière d'être chrétien. Préparer la rencontre avec des voisins d'autres croyances*, v: *Concilium*, 279 (1999), 65.

zličnih izkušenj bi morala omogočati ravno kateheza, ki bi s tem tudi odpravljala razne predsodke in bojazni. Voditi nas mora vera, da je bistvo človeka v bogopodobnosti, ki se kaže v sposobnosti za svobodo in ljubezen. S tem kateheza ni več v službi zgolj nekega občestva, Cerkve, ampak postaja vedno bolj zavezana božjemu poslanstvu. Cerkev je zavezana poslanstvu, ki ji ga daje Bog. V tako utemeljenem poslanstvu je kateheza zavezana spoštovanju in sprejemanju izkustev, ki jih prinašajo različna izročila ali posamezniki o Bogu.⁶ Središče kateheze bo tako vedno bolj verovanje in način življenja, ki iz tega prepričanja sledi. To vključuje tudi določeno ponižnost in priznanje, da se nikoli ne da izčrpati vsega Razodetja. Pripravljenost na vedno novo oznanilo, ki izhaja iz prepričanja o odprtosti Svetega pisma novim razumevanjem v konkretni situaciji, bo zorelo tudi v zavest, da se skrivnost Boga odkriva tudi v drugih verstvih, kar je morda nam ostalo še zakrito. Primer za to je sinoda azijskih škofov, ki je predlagala katehezo, ki bo črpala v izkušnji budističnih menihov, da bi nagovarjala k veri v Boga.

Za vzpostavitev zdrave krščanske identitete, ki bo brez strahu in podcenjevanja lastnega izročila ali izročila drugih ravnala dialoško, je pomembnih več dejavnikov: čas, ki ga namenjamo drug drugemu; kultura pogovora, ki bo vedno že vnaprej zahtevala poznanje drugih; skromnost in pripravljenost prisluhniti drugim in biti odprti zanje; približevanje oblik izpovedi vere, kjer bo krščanska vera rasla z izkušnjo drugih; vse to naj se potrjuje v življenju, saj je to le toliko resnično, kolikor je vpleteno v vsakdanje življenje.

To zahteva veliko mero motiviranosti in prebuditev zvedavosti pri katehizirancih. Hkrati ne smemo pozabiti, da bo za dialog pripravljen tisti, ki bo začutil, da je tudi njegovo mnenje in izkustvo dobrodošlo. Zato se mora vsaka kateheza začenjati s poslušanjem. S tem ne bo več, kot pravi Vincent Ayel, kateheza dajala le formalnih odgovorov na vprašanja, ki jih ni nihče zastavil in nikogar ne zanimajo. Ker pa je danes vedno več ljudi, ki se bojijo odvisnosti, zavezanosti, ki nemirno iščejo in se težko odločijo, jim je treba omogočiti nekakšen nevtralen prostor, kjer se bodo rešili strahu in se odprli izkušnji, ki jo prinašajo drugi.

Predavatelj je podal tudi primer programa šolske kateheze za frankofonski del Belgije, ki v veliki meri vključuje prej predstavljeni dialoški princip. Predvsem izhaja iz dejstva, da v sodobni pluralni družbi ne gre toliko za dialog med različnimi verami, ampak za dialog med ljudmi različnih prepričanj. Metodološki pristop, ki so ga izbrali v tem načrtu, poskuša najprej prebuditi zanimanje, motivacijo in

⁶ Prim. C. Salenson, *Révélation et dialogue*, v: *Catéchèse*, 173 (2003), 164.

vprašanja, kar predpostavlja tudi soočenje z lastnimi občutki, predsodki in poznanjem. Tako naj bi v naslednjem koraku kateheze prišli do konkretnih vprašanj in situacij, ki bi jih bilo treba razumeti in razrešiti. Druga faza vključuje zbiranje informacij in odkrivanje najrazličnejših odgovorov. Pri tem se lahko poslužujejo najrazličnejših sredstev, od literature do prireditev. Tretja faza vključuje soočenje in analizo različnih stališč, ko se katehiziranci kritično spopadejo s pridobljenim v prejšnji fazi. Pri tem je treba vzpodbujati šolarje k pravilni argumentaciji in vodenju diskusije. Četrta faza zahteva integracijo, osebno zavzetost in sintezo. Ko učenci uspejo zbrati informacije in jih skupaj premisliti, lahko sami zavzamejo neko stališče do konkretne problematike. Podajo razloge za svoje stališče, verovanje in prepričanje. V zadnjem, petem, koraku si šolarji znova postavijo začetno vprašanje in preverijo, koliko jim je uspelo nanj odgovoriti. Na tem primeru lahko vidimo, kako je mogoče vzpostaviti pouk, ki bo vključeval različnost tradicij in gojil dialoško naravnano vere.

3. Praktična uporaba dialoško naravnane kateheze

Zaključek prejšnjega predavanja je nakazal usmerjenost kongresa, da na konkretnih primerih poskuša podati teoretične osnove in jih s tem še z večjo odgovornostjo premisliti. Najprej je predstavil Werner Simon primer iz Berlina.⁷ V tem vlemestu je vedno bolj navzoča pluralnost, saj je bilo v letu 2003 uradno ugotovljeno 360 najrazličnejših verskih skupin. Hkrati je vedno več otrok, ki se v šoli ne odloči za verski pouk, čeprav je šolski zakon za deželo Berlin kot primarno nalogo verskega pouka predvidel vzgojo za medkulturni dialog, kar je pogoj demokratičnega sožitja. Tako je verski pouk, ki ni obvezen in je njegova izvedba v šoli prepuščena verskim skupnostim, da ga opravijo z državno priznanim usposobljenim osebjem, v letu 2002/03 obiskovalo le 42% vseh šolarjev. Ob tem se postavlja vprašanje, kako je mogoče govoriti o sožitju, dialogu, razumevanju in sploh o demokratičnosti družbe, če več kot polovica otrok v rednem šolskem pouku ne dobi nobene informacije o tako pomembni stvari, kot je versko prepričanje. Težko bi govorili o pluralizmu, kjer gre za brezbržnost in nepoučenost. Da bi to dilemo rešili, sta evangeličanska cerkev Berlin-Brandenburg in katoliška nadškofija Berlin skupaj pripravili predlog za verski pouk kot kooperativni predmet na filozofsko-etičnem in svetovnonazorskem področju, ki bi bil obvezen za vse. Ta bi vključeval različne možnosti izbire, od etičnega, filozofskega pouka, do katoliškega, protestant-

⁷ Prim. http://www.kath.de/bistum/berlin/schulen/ru_faechergruppe/nav.htm (12. 8. 2004).

skega, muslimanskega ... verouka. Vsak učenec bi se odločil za eno področje, ki pa že vnaprej predvideva in zahteva medpodročno sodelovanje. Tri temeljne točke so pri predlaganem pomembne: omogočanje pluralnosti in avtentičnost pouka; spoštovanje lastne tradicije, oziroma tradicije staršev, hkrati pa vključevanje v pluralno okolje; same verske skupnosti so vključene v oblikovanje pouka, kar predpostavlja zvestobo avtentičnosti. Izhaja se iz stališča, da so pomembnejši od besedil živi ljudje in njihova vera.

Predlog je izredno vzpodbudil ekumenski dialog med katoličani in evangeličani; njegov glavni cilj je ohranjati različnost, omogočiti izkustvo lastnega izhodišča, vzpodbuditi razpravljanje o verskih resnicah, vzgajati za razumevanje drugih in dati izkušnjo biti razumljen. Taki cilji predvidevajo didaktični model v štirih fazah. Najprej se v več urah pouka obdela skupne teme, ki posegajo na svetovnonazorska področja. Vsak bi storil pri svojem izbranem predmetu in s tem tudi s področnimi predpostavkami in načinom. Nato skupaj predstavijo iz teh področji pridobljeno spoznanje. Gre za srečanje in izmenjavo. Tretji korak predvideva diskusijo v mešanih skupinah, kjer se predstavljene teme na novo premisli in poglobi. Zaključek je spet v začetnih področnih skupinah, kjer se opravi refleksija in zbere temeljna spoznanja. Še posebej so zavezani k sodelovanju učitelji, saj pouk ne poteka toliko v razredu kot v projektih delavnicah, ki vključuje širši prostor, kot je le šola. Pri tem se zahteva preglednost načrtovanja pouka, enakost med področji in učitelji, spoštovanje prepričanja posameznika, zgolj argumentirano kritiko in da ima vsak pravico predstavljati svojo versko skupnost. Odprta vprašanja pa ostajajo glede primernosti določenih didaktičnih modelov, glede stopnjevanja zahtevnosti in ocenjevanja doseženega, prilagoditev šolski stopnji (predvideva se le od 7. do 10. leta šolanja) in različne zmožnosti šol, da ponudijo več področji, kjer bi se ta pouk opravljal. Treba je reči, da gre za izredno priložnost, kjer bi v živo živeli in ne samo poučevali dialog.⁸

Drugačno izkušnjo je predstavil Csabo Kato pastoralni delavec iz velike mestne župnije v Budimpešti. Spraševal se je predvsem o vrednotah, ki naj bi jih v procesu evangelizacije posredovali mladim, da bi ti lahko osebno zaživel svojo vero. Izhajal je iz svoje izkušnje družbe v tranziciji, kjer so stare vrednote izgubile svojo moč v luči porabništva in strahu pred prihodnostjo. Družina, ki je prej vzgajala za vrednote, tega ne počne več, čeprav vse javne raziskave kažejo na vrednost

⁸ Prim. http://www.kath.de/bistum/berlin/schulen/ru_faechergruppe/99_zusammenfassung.htm (13. 8. 2004). »Deshalb ist die Berliner Schulreform eine einmalige Chance für die gleichberechtigte Zusammenarbeit der Religionsgemeinschaften und Weltanschauungen.«

družine v očeh mladih. Večina anketirancev pod 20 let navaja kot svoj največji problem, da v najtežjih trenutkih niso imeli podpore in razumevanja staršev. V dobi odraščanja, ki jo brezposelnost in vedno daljša doba šolanja podaljšuje, se pri mladih, ko gre za vprašanje lastne identitete kaže velika mera lahkotnosti. Neodločenost, nevezanost in nezavzetost vedno bolj zaznamujeta mlado generacijo. S tem postaja tudi prihodnost vedno bolj negotova. Mladi vedno manj verjamejo v svojo prihodnost, kar lahko razloži tudi nezmožnost za poroko, družinsko življenje, duhovne poklice in družbeno angažiranost.

Stara komunistična dediščina je tudi prepričanje, da je vera nekaj zasebnega, zato so redki pripravljene v javnosti pričevati svojo vero. Ko Cerkev poskuša pokazati svojo socialno zavzetost, jo mnogokrat ne razumejo niti njeni verniki. Ob tem pa vedno bolj raste moč družbenega ozračja, ki zagovarja uživanje in pridobitništvo. V samih krščanskih skupnostih vlada tudi napetost med starimi verniki in tistimi, ki so vstopili vanjo po padcu komunizma.

Vsi ti problemi kličejo po novem oznanilu evangelija. Ta pa predvideva predevangelizacijo ali oznanjevanje temeljnih življenjskih vrednot. To lahko poteka samo v majhnih in živih skupinah, kjer si upajo priti tudi na dan s svojimi ranami iz preteklosti, kar jim omogoči izkušnjo odrešenja Jezusa Kristusa, o katerem občestvo pričuje. Ob tem jih je treba vedno bolj vključevati v aktivno življenje družbe, kjer bodo sami sposobni začutiti, da zmorejo kaj storiti. Ob izkustvu, da so nekomu potrebni, bodo vedno bolj cenili tudi sebe in vrednote, ki jih vodijo pri delu za druge.

Izkusnjo popolne pluralnosti je predstavila Nicoleta Martian – Maldovan, profesorica didaktike iz Romunije. Izhaja iz grkokatoliške tradicije Sedmograške in živi in deluje v okolju, kjer so navzoče še pravoslavna, reformirana in katoliška Cerkev. V predstavitvi zgodovine Romunije in svoje Cerkve je pokazala na težavnost pluralnosti. Še posebej na primeru povojnega dogajanja, ko je pravoslavna Cerkev izkoristila komunistični režim proti uniatom. Takrat so jim v veliki meri pomagale katoliške skupnosti. Danes imajo spet svobodo veroizpovedi in pravico do lastnega verskega pouka v šoli. Pluralnost okolja je grškokatoliška skupnost vzela zares. Najprej to počne pri svojem verskem pouku. Saj je njen prvi cilj odprava predsodkov in poznanje drugih verskih skupnosti. Ob tem pripravljajo skupna izobraževalna in pogovorna srečanja s pravoslavni verniki. Še posebej poskušajo skupaj poglobljati duhovno globino, ki jo narekuje vzhodno izročilo. Skupaj s poukom gre tudi ekumenska usmeritev pri socialnem delu, kjer ne sprašujejo po verski pripadnosti, ampak odgovarjajo na konkretne potrebe ljudi, ki se obračajo nanje. Čeprav velikokrat doživljajo nerazumevanje s strani pravoslavne skupnosti, ki je nacionalna, Romunska

Cerkev, poskušajo biti most med Vzhodom in Zahodom. Iz lastne izkušnje v povezanosti s katoliško Cerkvijo črpajo moč za spoštovanje pravoslavnega izročila.

Zanimivo izkušnjo je podal Enzo Biemmi iz Verone, ki je prebral poročilo sodelavca Antonia Scarttolinija o medsebojnem sodelovanju valdeške, romunsko pravoslavne in katoliške Cerkve v Veroni. Poročilo je naslovil: Simfonija krščanskega praznovanja. Projekt sta skupaj pripravila škofijski urad za katehezo ter urad za ekumenizem in dialog iz Verone. Direktor katehetskega urada je študiral umetnost v Parizu in se je vprašal, zakaj ne bi pripravili ekumenske kateheze s pomočjo bogatega ikonografskega izročila. Zato so k sodelovanju najprej povabili pravoslavno Cerkev, ki ima bogato ikonografsko izročilo, nato se jim je pridružila še evangeličanska valdeška Cerkev. Zadalji so si naslednje cilje: ustvariti prostor ekumenskega srečevanja, izmenjati si kristološko-katehetske izkušnje z iztočnico v odlomkih iz evangelija, prisluhniti različnim verskim izkušnjam, predvsem s pomočjo umetnosti premakniti pogovor iz teološke na izkustveno raven. S tem so vzpostavili trojni dialog: besedil, slik in vere.

Samo srečanje poteka na različnih krajih. V sakralno opremljenem prostoru človeka sprejme duhovna glasba. Začne se vedno z molitvijo psalma, ki uvede v evangeljski odlomek. Po prebranem odlomku in tišini najprej spregovori valdežanska pastorka in iz svoje protestantske izkušnje osvetli prebrani odlomek. Nato pristopi pravoslavni duhovnik s predstavitvijo ustrezne ikone, ki so jo prej vsi prejeli, in ob podobi razloži prebrani odlomek. Zaključi katoliški duhovnik, ki s pomočjo reprodukcije slike iz zahodne umetnosti poda katoliško razumevanje prebranega odlomka. Čeprav so razlage evangelijev mnogokrat zelo podobne, so vendarle zelo različne, saj vključujejo drugo izročilo in okolje. Na koncu lahko udeleženci postavijo svoja vprašanja, dajo svoja mnenja, molijo in posredujejo lastne izkušnje. Zanimivo je, kako si ljudje, ki gredo v življenju drug mimo drugega, prisluhnejo in odprejo svoje življenje. Ne gre več za pogovor o dialogu in sodelovanju, dialog je stvarnost, ki vodi k poznanju drugih, priznanju različnosti in hvaležnosti zanjo. S podobo, ki služi za razumevanje, ne le razlagajo prebrano besedilo, ampak na novo razumejo življenje iz vere. Ker pa protestantsko izročilo ni naklonjeno upodobitvam, so dodali glasbo, ki je v njihovem izročilu izredno bogata. Vedno bolj prihajajo do spoznanja, da je vera močno zakoreninjena v estetskem čutu in ne toliko v razumu. Še posebej pa preko njega zmorejo ljudje veliko bolj prebuditi čut razumevanja in spoštovanja drugih. Mnogi so priznali, da so preko teh srečanj, kjer se vera in umetnost povezujeta, globlje začutili lastno versko občutje, predvsem osnovno zavest zastonjske obdarovanosti. Pri tem ima veliko vlogo simbolna dimenzija uporabljenih umetniških

del. Simbol je globoko zakoreninjen v človekovi duševnosti in vedno spodbuja k mišljenju in dialogu. Umetnost ima moč, da neizrazljive občutke vere okrepi in jih na simbolni način izrazi. S tem se postavlja pod vprašaj sam izraz resnice, ki je po razumski definiciji v sovpadanju objekta in spoznanja. Preko podob se svet vedno ustvarja na novo, »svet kot«, bi rekel P. Ricoeur.⁹ S tem pa pridobivajo umetnine zakramentalno vrednost, saj razkrivajo zakrito. Ta izkušnja je postala dvojni dialog: med različnimi krščanskimi cerkvami in med krščanstvom in kulturo.

4. Zaključek

Ob bogatih diskusijah, ki so jih predavanja in posredovane izkušnje vzpodbudile, je vedno bolj rasla potreba po poglobitvi teologije dialoga, ki bo katehetskemu delu služila kot temelj za operativno delovanje. Ob tem je treba dodati tudi živo izkušnjo v Budimpešti, kjer je pri slovesnem somaševanju v Matijeви cerkvi bilo mogoče čutiti duha njihove tradicije. Obiskali smo dve župniji, v katerih je bilo opaziti veliko zavzetost mladih družin in bogato pastoralno delo z otroki. Živa občestva poskušajo vzpostaviti dialog s svojim okoljem, ki je vedno bolj brezbrizno do verskih vrednot. Močne so apostolske skupine, ki v svojo krščansko identiteto vključujejo zavest oznanjevanja. Zato se je na koncu zopet pojavilo začetno vprašanje: Kakšna je identiteta kristjana v pluralni družbi. Vedno bolj se je postavljalo tudi vprašanje o temelju in obliki resnice, ki jo mora kateheza posredovati. Ta se je vedno bolj kazala kot skrivnost trinitarničnega razumevanja Boga. Identiteta, ki se poraja v luči resnice na temelju vere v Sveto Trojico, ne more biti drugačna kot dialoška. Ne obstaja kot izključujoča identiteta, kjer ni prostora za drugega in drugačnega, ampak kot vključujoča, po kateri smo vsi ljudje bratje in sestre. Moč samopodobe sovпада s sposobnostjo za dialog. To mora upoštevati tudi katehetika. Kako bo drugače lahko govorila o Jezusu iz Nazareta, ki je vstopil v dialog s človekom, s tem da je postal popolnoma drugi. Ta samopodoba se vzpostavlja le preko pripovedovanja in integracije pripovedi drugih. Pot oznanjevanja gre preko pripovedovanja o tem, kaj človek postane s pomočjo božje milosti. Dialog z drugimi pa mu pomaga, da bo na drugačen način veren, kot je bil prej in s tem še bolj kristjan.

Vloga kateheze je predvsem v odpiranju ljudi za možnost verske izkušnje. Če je včasih kateheza skrbela za ohranjanje prave vere in se

⁹ Prim. P. Ricoeur, *La métaphore vive*, Seuil, Paris 1997, 376. »Biti kot, trdimo, pomeni biti in ne biti. Tako nam dinamičnost pomenov daje pristoje pristop k dinamični viziji realnosti, ki je implicitna ontologija metaforičnega izražanja.«

je ukvarjala predvsem z verniki, mora biti danes odprta za te, ki trkajo na njena vrata in od evangelija pričakujejo moč za svoje življenje. Kateheza naj, kakor so zapisali francoski škofje v pismu novembra 2002, pomaga odpirati vrata do moči, ki jo v božji besedi in evharistiji potrebujemo za vsakdanje življenje. To pa lahko stori samo z živim pričevanjem posameznikov in občestev. Izkušnje kažejo, da je medverski in ekumenski dialog v Evropski uniji možen, še več, nujen. Zato naj si stroka v Sloveniji prizadeva za ustrežnejšo rešitev teh vprašanj.

Povzetek: Janez Vodičar, Kateheza v raznoliki in multikulturni Evropi

Širitev Evropske unije prinaša nove izzive tudi za delo na področju kateheze in verskega pouka. Na rednem kongresu maja letos v Budimpešti smo se člani EEC (Équipe européenne de catéchèse) soočili z novimi izzivi, ki jih prinaša razširjena Evropa. Pred očmi smo imeli predvsem raznolikost in težave, ki iz tega izhajajo za verski pouk. Pluralnost je dejstvo, ki zahteva nov pristop v pri krščanskem verskem pouku. Razlike, ki jih je prikazala predavateljica iz Poljske Elzbieta Osewska, onemogočajo vzpostavitev skupne evropske identitete. Ekonomski, politični in kulturni dejavniki ne zadostujejo. Brez vzgoje in verskega pouka ne bo mogoče vzpostaviti skupne evropske identitete. Sama Cerkev je v zgodovini različno delovala ob soočanju z drugače verujočimi. Teološka potreba po odprtosti do drugih krščanskih skupnosti in nekrščanskih verstev terja novo teologijo dialoga. Šele s pomočjo take teologije bo kateheza in verski pouk vzgajal in poučeval v zvestobi lastni veri in odprtosti do drugih. Ta je po mnenju direktorja inštituta Lumen Vitae Henrija Derroittja možna le na temelju doslednega spoštovanja resnice o bogopodobnosti vsakega človeka. Kateheza, ki bo zmogla ohraniti in vedno bolj gojiti kristocentričnost, bo tudi vedno bolj odprta za druge. Pluralnost je sad lastne zavesti odrešenosti vseh ljudi v Kristusu.

Predstavljeni so bili tudi konkretni primeri pluralnosti katehetskega dela. Župnijska izkušnja iz Budimpešte vedno bolj poudarja pomen malih pričevalnih skupin, ki so odprta za vsakega, ki si želi evangeljskega oznanila. Berlinski koncept združevanja različnih predmetov v poučevanju verstev, kaže na možnost, kako lahko v šoli utrdimo zavezanost lastni veroizpovedi in hkrati omogočimo spoštovanje drugih in bogatenje sebe v pluralni družbi. Romunska izkušnja grškokatoliške skupnosti kaže na zmožnost graditve mostov tam, kjer je to bilo še pred kratkim nemogoče. Ravno tako je ekumenski pristop s pomočjo umetnosti, ki ga živijo v Veroni, pokazal, kako lahko pluralnost bogati versko življenje. Tam, kjer je vera vedno globlja in naravnana na Kristusa, zmoremo tudi pravo odprtost za versko izkušnjo drugih.

Ključne besede: EEC (Équipe européenne de catéchèse), pluralnost, kateheza, verski pouk, dialog, krščanstvo, ekumenizem, odprtost

Summary: Janez Vodičar, Catechesis in the Diversified and Multicultural Europe

The enlargement of the EU brings new challenges also to catechesis and religious instruction. At the EEC (Équipe européenne de catéchèse) Conference in Budapest in May 2004, the members were confronted with these challenges, especially with the diversity and the consequences thereof for religious instruction. The pluralism is a fact, which requires a new approach in the process of teaching christianity. The differences found by the speaker Elzbieta Osewska from Poland make it impossible to establish a common European identity. Economic, political and cultural attempts to abolish the lines of separation are not sufficient. The establishment of a common European identity will not be possible without the contribution of education and religious instruction.

The Church itself has acted rather differently in the past when confronted with those that were different. The theological need for openness to other Christian communities and non-Christian religions requires a new theology of the dialogue. Only by means of such theology the catechesis and religious instruction will educate and teach to be faithful to one's own religion and open to others. According to the opinion of Henri Derroite, director of the Lumen Vitae Institute, this openness is only possible on the basis of strictly respecting the truth of the godlikeness of every man. A catechesis that will be able to preserve and promote christocentricity will also be more and more open to others. Plurality is the result of one's own consciousness of all people being redeemed in Christ.

At the conference also concrete examples of the plurality of catechetical work were presented. The parish experience from Budapest emphasizes the importance of small witness groups open to everyone wishing to learn about the Gospel. The Berlin concept of unification of different subjects in religious instruction shows a possibility how to consolidate one's own religion and at the same time encourage respect and enrichment in a pluralistic society. The Romanian experience of the Greek-Catholic community shows that it is possible to build bridges where this was impossible only a short while ago. Also the ecumenical approach by means of art in Verona has shown how pluralism can enrich the religious life. Where the religion becomes ever deeper and christocentric, it is also capable of openness to the religious experience of others.

Key words: EEC (Équipe européenne de catéchèse), pluralism, catechesis, religious instruction, dialogue, christianity, ecumenism, openness